

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philosophical Sciences. Vol. 1(87)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філософські науки. Вип. 1(87)

ISSN: 2663-7650

УДК 130:316.776.23

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(87).2020.112-119

**КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У ВИМІРІ
НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: СОЦІАЛЬНО-
ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ**

С. В. Куцєпал*

У статті доводиться, що сьогодення позначене у світоглядному плані кардинальною зміною ставлення до соціальної реальності та комунікації. Замість друкованої продукції основним посередником у спілкуванні більшості сучасників стає Інтернет-комунікація, і як наслідок виникає новий етап у розвитку людства – інформаційне (цифрове) суспільство. Суттєвих змін зазнає і сама людина: *Homo Sapiens* перетворюється поступово на *Homo Informaticus*, *e-Homo* чи *Homo Virtualis*. При цьому виникає новий тип соціалізації, коли людина отримує якісно нові засоби і шляхи для самореалізації. Визначальними чинниками суспільних трансформацій стають соціальні мережі, Інтернет та технології мобільної комунікації, завдяки яким нівелюються онтологічні межі, посилюється індивідуалізація та особиста автономія, актуалізується проблематика впливу віртуальної реальності на особистість та її внутрішній світ.

Мета статті – дослідити засади та прагматику комунікативної діяльності особистості при анонімності й віртуальності джерел інформації як базових для інформаційного(цифрового) суспільства. Нами пропонується це розглянути крізь призму феномена *E-Homo* (*Homo Informaticus*, *Homo Virtualis*), припустивши про зростання ролі ситуації невизначеності в символічному виробництві та обміні теперішнього суспільства, як гіпотезу дослідження. Об'єктом дослідження є комунікативна сфера повсякденного життя і діяльності людини в умовах інформаційного (цифрового) суспільства.

Доведено, що завдяки Інтернет-ресурсу та комунікації у мережевому просторі відбувається як становлення наукових систем та створення наукових стратегій, так і актуалізується небезпека втрати духовного капіталу у символічному виробництві та обміні соціуму; трансформація суб'єкта, що пізнає, на збирача інформації. Мережа приваблює людину різноманітними способами через чати, блоги, ігри тощо, продукуючи сприйняття реальності не з позицій раціонального аналізу, а крізь призму медійно створених нереальних, ілюзорних, фантасмагоричних образів. Людина починає існувати в

*Доктор філософських наук, професор

(Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого)

svetlanakutsepal@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3804-6031

континуумі "інтерактивного спектаклю", не усвідомлюючи того, що її можливості вплинути на хід п'єси – це лише ілюзія, а міжособистісні інтеракції мають лише поверховий характер.

Ключові слова: інформаційне суспільство (цифрове суспільство), символічне виробництво та обмін, Інтернет-комунікація, ситуація невизначеності, віртуальна реальність.

COMMUNICATIVE ACTIVITY OF PERSONALITY IN THE DIMENSION OF UNCERTAINTY OF THE INFORMATION SOCIETY: SOCIO-PHILOSOPHICAL REFLECTION

S. V. Kutsepal*

The article proves that the present is marked in terms of worldview by a radical change in attitudes to social reality and communication. Instead of printed matter the Internet communication is the main mediator in the communication of most contemporaries, and as a result there is a new stage in the development of mankind – information (digital) society. Man himself is undergoing significant changes: Homo Sapiens is gradually becoming Homo Informaticus, e-Homo or Homo Virtualis. Thus there is a new type of socialization when the person receives qualitatively new means and ways for self-realization. The determining factors of social transformations are social networks, the Internet and mobile communication technologies, due to which ontological boundaries are leveled, individualization and personal autonomy intensify, the issue of the impact of virtual reality on a person and his inner world becomes relevant.

The purpose of the article is to explore the principles and pragmatics of communicative activity of a person with the anonymity and virtuality of information sources as basic for the information (digital) society. We propose to consider this through the prism of the phenomenon of E-Homo (Homo Informaticus, Homo Virtualis), suggesting the growing role of situations of uncertainty in the symbolic production and exchange of today's society as a research hypothesis.

The object of research work is the communicative sphere of everyday life and human activity in the information (digital) society.

It is proved in the article that due to the Internet resource and communication in the network space there is a formation of scientific systems and creation of scientific strategies, as well as the danger of loss of spiritual capital in the symbolic production and exchange of society is actualized; transformation of the subject of the cognitive process into the information collector. Man starts existing in the continuum of interactive performance, not realizing that his ability to influence the course of the play is only an illusion, and interpersonal interactions are only superficial.

Keywords: Information Society (Digital Society), Symbolic Production and Exchange, Internet Communication, Situation of Uncertainty, Virtual Reality.

Постановка проблеми. Події весни 2020 року, пов'язані з пандемією та практично глобальним карантинном, актуалізували проблематику значення випадковості та ситуацій невизначеності у повсякденному житті як окремої людини, так і суспільства загалом. Це торкнулося не лише щоденного існування й побуту людини в умовах інформаційно-цифрового суспільства, а й навчання, викладання та праці з використанням цифрових технологій та ін. Адже глобальні

процеси інформатизації зумовили стрімке зростання рівня долученості широких мас населення до новітніх інформаційних ресурсів технологій.

Зокрема за короткий термін часу вчителі і викладачі, учні та студенти швидко "одягнули" на себе нові образи – Homo Informaticus, e-Homo, Homo Virtualis та за допомогою різноманітних освітніх платформ зі звичних шкільних класів та університетських аудиторій "переїхали" до віртуальних. Популярним став ситуації

світової пандемії стали віртуальні фітнес-тренування, інтернет-магазини, он-лайн вистави тощо. А мережа Інтернет перетворилася чи не на єдиний доступний в умовах самоізоляції засіб соціалізації та адаптації до нових умов існування.

Карантинну, а тепер вже й пост-карантинну повсякденність практично неможливо уявити без Інтернету, соціальних мереж та різноманітної "машинерії", які видозмінюють природне і соціальне середовище існування людини, впливають на формування світогляду та створюють новий просторово-часовий континуум – віртуальну реальність, організовану за принципом ризику, а також генерують появу нових технологічних засобів комунікації. У цьому контексті варто погодитися з думкою В. Коновала, що "теперішній світ побудований як мережа. Саме цим від докорінно відрізняється від індустріальної епохи, у якій царював принцип ієрархічної піраміди, але тепер вона не актуальна. Правлячою в житті людства стає мережева організація, адже мережа охопила найголовніші сфери суспільства – економіку, політику та культуру і продовжує займати домінуюче становище в світі. Люди і самі намагаються об'єднатися в мережі і тим самим полегшити собі on-line життя" [1:138]. Все це стало можливим завдяки тому, що відбувся різкий та несподіваний "перехід від інформаційно-комунікативних технологій третьої хвилі індустріалізму (*Industry3.0*) до нано-, біо-, інфо-, когнітивно-кібернетичних технологій четвертої хвилі (*Industry4.0*)" [2:6].

Ступінь наукової розробленості.

Стан та характеристика сучасного суспільства, визначення найбільш вдалої його дефініції активно обговорюється та розробляється у світовому інтелектуальному загалі.

Найбільш авторитетними дослідниками зазначеної проблематики є Д. Белл, Е. Гідденс, П. Дракер, М. Кастельс, М. Маклуен, Й. Масуда, Ф. Махлуп, А. Турен, Т. Умесао та ін., які запропонували цілий ряд принципово нових дефініцій для позначення сучасного соціуму, залежно від розуміння стратегій соціальних трансформацій, – "інформаційне", "мережеве", "цифрове", "електронне", "технотронне", "програмоване" суспільство тощо. Феномен комунікацій в умовах потенційної соціальної невизначеності сучасності розглядається в розвідках К.-О. Апеля, Ю. Габермаса, П. Ульріха, В. Гьосле, М. Бубера та ін. Особливої уваги заслуговує аналіз впливу мережевих технологій у ситуації тотальної інформатиції різних сфер соціальної дійсності, здійснений у працях В. Коновала [1]. Натомість світоглядні, філософські аспекти формування конвергентного суспільства стали предметом зацікавленості М. Ожевана [2]. У свою чергу У. Ногуриці розглядає перспективи сучасного суспільства у процесі переходу від третьої і четвертої технологічної революції до п'ятої через призму трансформаційних стратегій компанії Mitsubishi Electric [3]. Однак, незважаючи на деяку зацікавленість сучасних авторів проблемою комунікативної трансформації сучасного суспільства, вона не стала предметом системного соціально-філософського аналізу.

Окреслення невирішених питань, порушених у статі. У модерному науковому загалі немає єдності стосовно дефініції сучасного етапу розвитку суспільства. Окрім вже звичних назв – інформаційне, постіндустріальне, "суспільство знань", "суспільство споживання", "smart-суспільство", мережеве суспільство, цифрове суспільство, з'являються

принципово нові й незвичні дефініції. Особливої уваги потребує трансформація методів та засобів комунікативної діяльності на сучасному етапі розвитку суспільства.

Мета статті – дослідити засади та прагматику комунікативної діяльності особистості при анонімності й віртуальності джерел інформації як базових для цифрового (інформаційного) суспільства. Нами пропонується це розглянути крізь призму феномена Е-Номо (Homo Informaticus, Homo Virtualis), припустивши про зростання ролі ситуацій невизначеності в символічному виробництві та обміні теперішнього суспільства, як *ginomezу* дослідження. *Об'єктом* дослідження є комунікативна сфера повсякденного життя і діяльності людини в умовах інформаційного (цифрового) суспільства.

Результати і дискусія. На межі ХХ-ХХІ століття домінуючим напрямом інтелектуального дискурсу був постмодернізм, що оголосив війну логоцентризму, метафізиці присутності та обґрунтовував примат письма над усним мовленням, зосередивши увагу на змінності, плінності, мінливості, сучасного соціуму, котрий то "зникає", то "розчиняється у симулякрах", то поринає у "стихію гри", оскільки соціокультурна реальність щохвилини змінюється, схоплюється лише у модусах "тут і зараз".

Значна частина західноєвропейського філософського загалу піддалася спокусі деконструктивістського "камлання", граючись словами та сенсами, міксуючи позначувальне та позначальне, експериментуючи з кодами та наративами. При цьому постмодерністи дружно демонстрували прояви часткової амнезії, апелюючи у своїй аргументації примату письма над мовленням до авторитету Платона, який, навпаки, у хрестоматійному

діалозі "Федр" здійснював критику письма (апелюючи до того, що писемне слово не здатне відповісти на питання, воно завжди мовчить або надає одну й ту ж саму відповідь). Письмовий твір безпорадний, його може прочитати будь-хто. Добре, якщо це людина, яка розуміє сенс написаного, проте, на жаль, досить часто може трапитись некомпетентний читач.

Трендом постмодерної філософії були мовні ігри, наслідком яких стала або загибель слів, яким довелося розлучитися з сенсом та значенням, або перетворення слова на зброю, що особливо небезпечно у періоди змін, в часи політичного та військового протистояння, адже під руїнами сенсу опиняється не лише культура, цінності чи професійні компетентності, але й живі люди, світосприйняття яких визначається зомбуючою силою мас-медіа, нав'язуванням різноманітних фобій, на основі яких вибудовується нова система "старих" цінностей, бо глядач сприймає майстерно змонтований медіаматеріал як справжній і навіть не намагається відділяти реальні об'єкти від створених образів-симулякрів.

У контексті цього сучасний стан суспільства має декілька дефініцій, проте останнім часом популярним стають поняття "інформаційне суспільство" або "мережеве суспільство", маркером яких є втрата сенсу, оскільки базові, усталені поняття позбавляються звичного сенсу, значення розмиваються як неякісне графіті під дощем або підміняються іншими, реальність втрачає свої межі й опиняється у царині панування нонсенсу, у віртуальній реальності.

Проте, окрім усталених, науково "легітимних" дефініцій сучасного етапу розвитку суспільства, з'являються нові, які ще лише "завойовують" популярність. Так, наприклад, В. Кутирєв вважає, що сучасне

суспільство варто визначати як "суспільство пост-сміслового мислення-числення, суспільство не-усвідомлююче, але інформаційно-ефективне та таке, що шалено виробляє, завдяки чому когнітивно-технічне знання-незнання, непомітно, проте досить швидко стає парадигмальним способом відношення до світу" [4:276]. На думку японського дослідника У. Нориґуцу, наше суспільство сьогодні – це "суспільство 5.0, наступне за інформаційним, розвиток якого обумовлений технологіями bigdata (великі дані). Нові технології створюють умови для інтеграції фізичного простору та кіберпростору, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів не лише на рівні кожного окремого індивіда, а й на рівні всього суспільства"[4: 3].

Проте, всі ці визначення базуються на трьох основних компонентах – соціальні мережі, Інтернет та технології мобільної комунікації, завдяки яким нівелюються онтологічні межі, посилюється індивідуалізація та особиста автономія, актуалізується проблематика віртуальної реальності. Сучасна машинерія не просто виконує запрограмовані завдання та інструкції, вона вчиться самостійно вирішувати завдання[5]. Віртуальна реальність існує здавна, проте останніми десятиліттями вона отримала таку потужну технічну базу, що почала перебирати на себе ознаки об'єктивного світу. Адже знайти "чистий" реальний об'єкт вже майже неможливо: реальні речі та предмети утворили симбіоз з симулякрами, копіями, ерзацами тощо.

Панування Інтернету та соціальних мереж створює ситуацію, у яких будь-яка подія наражається на небезпеку втрати свого онтологічного статусу. Більше значення має вже навіть не сама подія, а розмаїття коментарів стосовно неї, бо автори вважають свою

версію тлумачення певної події єдино вірною. Віртуальність, гіпердійсність, на жаль, має усі шанси повністю полонити індивіда завдяки створенню світу симуляції, інформаційних, семіотичних та біоінформаційних технологій, індустрії семіологічної продукції (реклама, образи, меседжи тощо), гаджетів, що уможливають тілесне сприйняття віртуальності. Все це призводить до постійного стикання індивіда із ситуаціями невизначеності, що його, звичайно, інтригує. Віртуальна реальність стрімко розвивається і чинить суттєвий вплив на розвиток усіх сфер суспільного життя, визначає вектор індивідуального самовдосконалення та саморозвитку людини, надає засоби та схеми перетворення природи, суттєво розширює горизонти пізнавальної та наукової діяльності.

Як зауважує О. Дзьобань, "поширення інформаційних технологій супроводжується віртуалізацією всіх сфер людського життя, перетворившись з простої технології на інформаційно-комунікативне середовище. На сьогоднішній день розширення її впливу відбувається у двох основних взаємопов'язаних напрямках: збільшення впливу віртуальності на світ реальний і віртуалізація самої реальності, які проявляються у надбанні віртуального статусу усіма сферами світу людини й соціокультурної реальності" [6: 11]. Утім, разом з очевидними перевагами, які в інформативно-орієнтаційному плані надає віртуальний простір мережі, безсумнівними є й загрози, які чатують на людину, її духовний та внутрішній стан у "звабливому ризоматичному просторі" Інтернету.

У площині наявності ресурсів та евристично-комунікаційного потенціалу, виробництва та ретрансляції різноманітної інформації, Інтернет постає найдосконалішим інструментом пізнання, спілкування та

символічного виробництва, проте існує крихка межа між позитивними та негативними наслідками впливу мережі. Небезпечною і для суспільства, і для окремої особистості є спокуса надання віртуальному образу гіпертрофованого значення. Наслідком чого можуть стати значні проблемні колізії, інтелектуальне та емоційно-екзистенційне відчуження, домінування об'єктів комп'ютерної реальності над об'єктами природного світу: "Людина перестала бути самотньою в гушавині принадних легких комунікативних потоків Інтернету, легко відшукуючи собі тимчасових грайливих співбесідників у віртуальній корпоративній спільноті "глобального села" (М. Маклюен), де способом презентації суб'єктного статусу стає умовно знаковий "лінк"/аватар, а традиційні міфопоетичні корпоративно-племінні зв'язки вихолощуються в трансформований архетип соціальності в стилі розсіяно-байдужої розважальної "спільноти за інтересами". Утім немає нікого самотнішого за сучасну людину" [7: 13]. Віртуальна реальність – це простір існування симулякрів, копій, ерзаців різноманітного ґатунку. "Процесії симулякрів" (Ж. Бодрійяр) призводять до нівелювання, зникнення дійсності, заміни реального життя та реальних емоцій лише їхніми блідими копіями. Топос нашого існування – це світ, у якому спостерігається перенасиченість інформацією з одночасним дефіцитом сенсу (Ж. Бодрійяр), наслідком чого стає деструктурація сфери пізнавальної діяльності.

"Процеси загальносуспільної інформатизації значно прискорили хід структурних перетворень в сучасному соціумі. Вони також стали катализатором суспільної активності в інформаційній сфері, у використанні системи вже сформованих соціальних комунікацій не лише як соціального інструменту, призначеного для

забезпечення суспільнозначущою інформацією всіх елементів соціальної структури суспільства зверху донизу, від організаційно-керівної ланки суспільства як суб'єкта інформаційної діяльності, до кожного члена суспільства як об'єкта інформаційних впливів, а й у зворотному напрямі" [8: 57], – переконана С. Горова. Подібну думку висловлює і О. Дзьобань: "Інтервенція нових способів символізації, віртуалізація соціальних просторів, децентрація соціальних зв'язків посилюють динаміку і трансформують характер спілкування" [6: 11].

Суттєві трансформації захоплюють і сферу науково-пізнавальної діяльності, адже в мережі можна знайти величезні масиви (псевдонаукової) інформації, яка насправді не має до науки жодного відношення, далека від поняття "істина". Вона є своєрідною "пустою" формою, позбавленою будь-якого сенсу, здатною продукувати лише нульове знання, проте надзвичайно привабливу на перший погляд. При цьому виникає ще одна проблема, яку не варто замовчувати, а саме "поширення інформаційного контенту або нового знання. Протягом останніх п'яти років у світі актуалізувалась проблема авторських прав (їх реформування) та самого ставлення до інформацій та її поширення. Класичні підходи до авторських прав, строків збереження таких прав за автором чи правовласником зазнають випробувань. Традиційні моделі їх реалізації вочевидь мало відповідають сучасному рівню розвитку ІКТ та інформаційного суспільства в цілому. Цілком очевидною є невідповідність чинних моделей захисту прав інтелектуальної власності нагальним потребам суспільства у новій інформації" [2: 145]. Окрім цього, вони можуть суперечити базовим правам і свободам

людини, насамперед у площині права на інформацію.

Виваженого підходу та адекватних дій вимагає проблема зміщення акцентів між знанням та невіглаством, "джерело небезпеки коріниться вже не в невігластві, а в знанні. В системі рішень та об'єктивних приписів, яка створена попередньою індустріальною епохою. Міць науки, яка постійно зростає, здатна згубити людство в фізичному сенсі, а демократизація, яка постійно зростає, на тлі невизначеності сприяє, з одного боку, допуску до новітніх наукових розробок широких (у тому числі екстремістських) груп населення, а з іншого – відродженню тоталітаризму як спроби стабілізації політичної ситуації" [9:15].

Інформаційні потоки пронизують усі сфери функціонування суспільства, при потребі перетворюючись на інформаційні "торнадо" (особливо затребувані в періоди підготовки свідомості населення до зміни політичних еліт), які здійснюють маніпуляційний вплив на свідомість та настрої електорату, формують картинку реальності за заздальгідь визначеними параметрами у вигідній для замовника інформаційного впливу аксіологічній матриці.

Інтернет-простір надає безмежні можливості для отримання інформації, обсяг якої залежить лише від базової підготовки того, хто цю інформацію збирає. Наприклад, якщо людина достатньою мірою володіє іноземними мовами, вона має значно більшу кількість ресурсів, опрацювання яких забезпечить зняття відповідної когнітивної ентропії. Але при цьому варто пам'ятати, що доступність інформації в мережі приховує в собі небезпеку омани, оскільки важко відрізнити істинну інформацію від хибної.

Як слушно зауважує С. Горова, "тотальне впровадження комп'ютерних технологій, розвиток глобального

інформаційного суспільства обумовлює систему нових проблем для сучасної людини. В управлінській сфері, у сфері економічної діяльності, у науці, освіті, культурі функціонування нашого суспільства без електронних технологій, без використання інформаційного ресурсу Інтернету є просто неможливим" [8: 162]. Відтак, ще одна загроза полягає в тому, що людина, занурена у Інтернет-павутину, ризикує перетворитися на збирача знань. Замість того, щоб використовувати отримані знання, вона прагне отримувати якомога більше інформації, при цьому якість отриманого знання суттєво поступається його кількості. Створюється парадоксальна ситуація, коли, стаючи більш освіченою, людина не стає інтелектуалом; інформація не трансформується в знання; нівелюються когнітивні здібності особистості, зокрема, здатність до критичного аналізу інформації, а в мові починає переважати спрощений комп'ютерний сленг.

Більше того, для прийдешніх нових поколінь, для сучасних дітей і молоді, життя без використання Інтернет-технологій уявляється як принципово неможливе.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, завдяки Інтернет-ресурсам та комунікації у мережевому просторі відбувається як становлення наукових систем та створення наукових стратегій, так і активізується небезпека втрати духовного капіталу при символічному виробництві та обміні суспільства, трансформація суб'єкта, що пізнає, на простого збирача інформації.

Для суспільства епохи інформаційного (цифрового, постсучасного) суспільства властивий феномен демонізації масовості, коли масова культура та масові потреби відкидають на маргінес будь-які яскраві прояви індивідуальності, нав'язують моду не лише на речі чи послуги, а й на тілесний образ і громадянську позицію. Мережа приваблює людину у різні

способи через функціонування чатів, блогів, різного типу ігрових платформ тощо, продукуючи сприйняття реальності не з позицій раціонального аналізу, а крізь призму медійно створених фантасмагоричних образів. Людина існує в континуумі інтерактивного спектаклю, не усвідомлюючи того, що її можливості вплинути на хід п'єси – це лише ілюзія, а міжособистісні інтеракції мають лише поверховий характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коновал В. О. Мережеві технології в сучасних умовах суспільного розвитку: філософські концепції / В.О.Коновал // Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 2. С.134-138.
2. Ожеван М. А. *НомоехМашина. Філософські, культурологічні та політичні передумови формування конвергентного суспільства: монографія* / М. А. Ожеван, Д. В. Дубов. Київ : НІСД, 2017. 272 с.
3. Норигуцу У. *Общество 5.0: взгляд Mitsubishi Electric* / У.Норигуцу // *Экономическестратегии*. 2017. № 4.
4. Кутырев В. А. *Человеческое и иное: борьбамиров*. СПб. : Алетейя, 2009. 264 с.
5. Brynjolfsson E., Mc Afee A. *Machine, platform, crowd: harnessing our digital future*. N.Y., 2017.
6. Дзьобань О. П., Рубан О. О. *Сучасна людина: безпекові проблеми адаптації до нового інформаційного середовища*. /О.П.Дзьобань, О.О.Рубан / *Інформація і право*. 2019. № 1(28). С. 9-18.
7. Більченко Є. Тяжкість легкості: буття-для-іншого у віртуальному просторі. / Є.Більченко // *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. №11. С. 13-19.
8. Горова С. В. *Особа в інформаційному суспільстві: виклики сьогодення* : монографія / С. В. Горова ; наук. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2017. 452 с.
9. Мусиєц П. В. *Актуальные дескрипции (пост)современного общества в социально-философском контексте* / П. В. Мусиєц // *Вестник Вятского государственного университета*. 2018. № 3. С.13-20.

REFERENCES

(TRANSLATED&TRANSLITERATED)

1. Konoval, V. O. *Merezhevi tehnologiyi v suchasniy umovah suspilnogo rozvitku: filosofski kontseptsii* [Network technologies in modern conditions of social development: philosophical concepts]. *Investitsiyi: praktika ta dosvid*. 2019. № 2. S. 134-138 (in Ukrainian).
2. Ozhevan, M. A. (2017). *Homo ex Machina. Filosofski, kulturologichni ta politichni peredumovi formuvannya konvergentnogo suspilstva: monografiya* [Homo ex Machina. Philosophical, culturological and political preconditions for the formation of a convergent society: a monograph]. Kyiv: NISD (in Ukrainian).
3. Norigutsu, U. *Obschestvo 5.0: vzglyad Mitsubishi Electric* [Society 5.0: A Look at Mitsubishi Electric]. *Ekonomicheskie strategii*. 2017. № 4 (in Russian).
4. Kutyirev, V. A. (2009). *Chelovecheskoe i inoe: borba mirov* [Human and Other: The Struggle of the Worlds]. SPb: Aleteyya (in Russian).
5. Brynjolfsson, E., Mc Afee, A. (2017). *Machine, platform, crowd: harnessing our digital future*. N.Y.
6. Dzoban, O. P., Ruban, O. O. *Suchasna lyudina: bezpekovi problemi adaptatsiei do novogo Informatsiyного seredovischa* [Modern man: security problems of adaptation to the new information environment]. *Informatsiya i pravo*. 2019. № 1(28). S. 9-18 (in Ukrainian).
7. Bilchenko, E. *Tyazhkist legkosti: buttyadlya-inshogo u virtualnomu prostori* [The weight of lightness: being-for-another in cyberspace]. *Naukoviy visnik ShidnoEvropeyskogo natsionalnogo universitetu imeni Lesi Ukrayinki*. 2013. № 11. S. 13-19 (in Ukrainian).
8. Gorova, S. V. (2017). *Osoba v Informatsiynomu suspilstvi: vikliki sгодennya: monografiya* [The person in the information society: the challenges of today: a monograph]. Kiyiv (in Ukrainian).
9. Musiets, P. V. *Aktualnyie deskriptsii (post)sovremennogo obschestva v sotsialno-filosofskom kontekste* [Actual descriptions (post) of modern society in the socio-philosophical context]. *Vestnik Vyatskogo gosudarstvennogo universiteta*. 2018. № 3. S.13-20 (in Russian).

Receive: March 03, 2020

Accepted: April 15, 2020